

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

AL XII-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL AL SOCIETĂȚII DE STUDII KANTIENE DE LIMBA FRANCEZĂ

ANUL 1784. DREPT ȘI FILOSOFIA ISTORIEI

Mainz, 28 septembrie – 2 octombrie 2015

Facultatea de Filosofie a Universității „Johannes Gutenberg” din Mainz a organizat între 28 septembrie și 2 octombrie 2015 al XII-lea Congres Internațional al Societății de Studii Kantiene de Limba Franceză, cu tema „Anul 1784, Drept și filosofia istoriei”. De organizarea Congresului s-a ocupat dr. Margit Ruffing, împreună cu un Comitet de organizare, format din: Roberto Aramayo, Lutz Baumann, Jean Ferrari, Sophie Grapotte, Mai Lequan, Ricardo Terera. În timpul Congresului, organizarea a fost asigurată de Margit Ruffing, Sophie Grapotte, Patricia Schwab și Lise Frank. În vederea realizării acestui obiectiv s-a beneficiat de participarea financiară a unor instituții ca: Institutul Francez din Mainz, Haus Burgund Mainz, Kant-Gesellschaft e.V., Colegiul Internațional de Filosofie, Universitatea Franco-Germană, Universitatea Johannes Gutenberg Mainz. Congresul a fost deschis în Aula Campusului universitar, după care la Institutul Francez din Mainz. Cuvinte de întâmpinare au rostit: prof. dr. Georg Krausch, președintele Universității Johannes Gutenberg, prof. dr. Stephan Jolie, decanul Facultății de Filosofie și Filologie, prof. dr. Jean Ferrari, președintele SEKLF, care a trecut în revistă istoricul congreselor Societății.

Conferințe plenare. Jean-Marc Ferry a ținut conferința de deschidere, intitulată „Critica și reconstrucția rațiunii istorice”. După un survol asupra istoricului conceptului de „rațiune istorică” de la formarea până la distrugerea sa, s-a arătat în ce sens ar putea fi realizată o reconstrucție pragmatică a rațiunii istorice, după distrugerea sa hermeneutică, fără reiterarea proiectului metafizic al filosofiilor istoriei. A doua zi a Congresului s-a deschis cu conferința lui Gianluca Sadun Bordoni: „1784, an fatidic”, care a prezentat împrejurările apariției celor două eseuri kantiene, în jurul cărora s-au desfășurat lucrările prezentului Congres (*Was ist Aufklärung?* și *Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht*). Conferința plenară, care a deschis a treia zi a Congresului a fost ținută de Monique Castillo și s-a intitulat „Cum prevede ideea kantiană de istorie propria sa realizare în 1784?”. Ea a făcut o analiză triplă: 1. istoria ca idee este o reprezentare teoretico-etică a umanității încarnate; 2. reprezentarea istoriei provine din istorie (bătălii și suferințe); 3. istoria cosmopolită este ideea a cărei realizare revine celor care o concep. Conferința de după-amiază a aceleiași zile a fost prezentată de primul președinte al Societății Kant, prof. dr. Bernd Dörflinger, „Aspecte etice și juridice ale ideii de pace la Kant”, care a argumentat că etapa finală a dreptului internațional, care este garantul păcii, este republica mondială, înzestrată cu autoritatea de a constrânge națiunile numai parțial suverane. Prima conferință a celei de-a treia zile a fost susținută de Dietmar Heidemann, și a tratat „Finalitatea și istoricitatea rațiunii în filosofia istoriei a lui Kant”. El s-a pronunțat asupra faptului că în *Ideea unei istorii universale* este avută în vedere o teleologie specific istorică,

concepută prin analogie cu finalitatea obiectivă a naturii. Ultima conferință, de prânz, a Congresului a fost ținută de Jean Ferrari, și s-a intitulat „Ordine a naturii și dezordine a istoriei”, în care s-a făcut distincția între *Geschichte*, unde istoria face parte din natură, și *Historie*, unde istoria este un fenomen evenimential.

Conferințe în secții. Dintre cele patru secțiuni: filosofia istoriei, perspective kantiene, filosofia dreptului și filosofia politică, Kant despre progresul omenirii, vom selecta unele dintre ele, în măsura noutății abordării lor. Brigitte Geonget, în „Mecanism și finalitate în *Ideea unei istorii universale*: ce fel de articulație? Perfecționare și progres”, a pus problema dacă, într-adevăr, prin reflecția sa asupra istoriei, Kant iluministul a pregătit terenul pentru libertatea trans-naturală revendicată de moderni. Günter Zöllner, în comunicarea „«Legi ale libertății». Kant despre drept și coerciție în cursul *Naturrecht Feyerabend*”, s-a exprimat asupra statutului sistematic al filosofiei critice a dreptului în *Naturrecht Feyerabend*, singura transcriere care ni s-a păstrat dintre cursurile lui Kant asupra dreptului natural, datând din semestrul de vară al anului 1784. Ch. Doude van Troostwijk, în „Antropologie protestantă și metodă hermeneutică în *Ideea unei istorii universale*”, a argumentat că viziunea nouă asupra istoriei pe care a adus-o Kant în eseul menționat este numită de autor o *hermeneutică transcendentă și chiasmatică*; pe de-o parte, ea atribuie semiologic naturii o intenționalitate caracteristică libertății; pe de altă parte, ea evidențiază adevărul ascuns al comportamentului imoral al omului, printr-un principiu atribuit naturii. Rodica Croitoru, în „Iluminismul și insatisfacția sceptică a rațiunii pure”, a argumentat că eseul *Ce este Iluminismul?*, scris între cele două redactări ale *Criticii rațiunii pure*, a fost conceput spre a întări mesajul transmis de paragraful Despre imposibilitatea unei satisfacții sceptice a rațiunii pure dezbinată de sine însăși al *Criticii*. Din lectura celor două texte kantiene, rezultă că ignoranța nu poate fi asociată exclusiv etapei de minorat a intelectului, ci se prelungește dincolo de ea; ea este asumată deopotrivă de etapa de majorat, care și-a înțeles propriile limite și caută certitudinea cunoașterii numai în limitele ei. Mai Lequan, în „Mitul înșelător al păstorilor din Arcadia: de la *Ideea unei istorii universale* (1784) la *Începutul prezumptiv al istoriei omenirii* (1786)”, a subliniat rolul dublu al acestui mit antic, negativ în primul eseu și pozitiv în al doilea. Tinca Prunea-Bretonnet, în comunicarea „Cine poate fi iluminat? Kant și Mendelssohn despre determinarea omului”, ne-a amintit că atât Mendelssohn, cât și Kant au răspuns la întrebarea pusă de Zöllner: „*Was ist Aufklärung?*”. Dar în timp ce după primul, determinarea omului este „măsura și scopul” eforturilor sale reflexive, cel de-al doilea o vede în vocația de a gândi prin sine și prin diferitele întrebări ale rațiunii. Mauricio Keinert, în „Istorie și critică: conflictele rațiunii”, a analizat statutul conceptului de istorie la începutul perioadei critice a lui Kant, în special în *Idee a unei istorii universale din punct de vedere cosmopolit*, fie ca *Weltgeschichte*, fie ca *Historie*. Dimitri Lang, în „«Milenarismul» propriu teologiei implică depășirea ordinii juridico-politice?”, a pus problema: sub ce autoritate va trăi comunitatea umană la „sfârșitul istoriei”? După eseul din 1784, acest moment va fi pacea universală, situație diferită de cea a „regatului lui Dumnezeu”, expus în *Religia*. Sophie Grapotte, în „Noțiunea de «scop în sine» (*Zweck an sich* în 1784)”, a întreprins o analiză comparată a noțiunii de „scop în sine” în cursul de drept natural numit *Feyerabend*, în *Întemeierea metafizicii moravurilor* (publicată în 1785, dar terminată în 1784), și în cursul de morală *Mrongovius II* (ținut în semestrul de iarnă 1784/1785). Jean-Christophe Merle, în „Principiul egalității între acțiune și reacțiune în filosofia dreptului a lui Kant”, a demonstrat pe bază textuală prezența a două sensuri diferite ale acțiunii și reacțiunii, care se combină între ele: unul dinamic și altul juridic. Giuseppe d’Alessandro, în „Kant și istoria”, a evidențiat trei elemente ale

eseului din 1784: 1. istoria este numită „idee”, al cărei scop nu este cunoașterea faptelor istorice în fenomenalitatea lor; 2. istoria universală depășește dimensiunile spațio-temporale, tinzând către atemporalitatea specifică numenelor; 3. istoria nu poate fi o știință în sensul tradiției wolffiene. Werner Stark, în „Tahiti, sau cine nu visează la marea australă”, s-a referit la relația *Cursurilor de antropologie* cu *Geografia fizică*, și în special la populația umană caracterizată prin habitatul său, locuitorii celui de-al cincilea continent, „Otaheite” sau Tahiti. Paulo Jesus, în „«Trebuie, deci pot» fi constructorul «imperului scopurilor»: epigeneza infinită a libertății și dreptății”, și-a propus analizarea raportului dintre natură și istorie, spre a aprecia felul în care cauzalitatea prin libertate se implică în cauzalitatea naturii (în proiectarea ei). În acest fel, istoria apare ca un proces epigenetic virtual infinit, care se desfășoară conform unui principiu al totalității și unității organice. Claude Piché, în „«Noi suntem *cultivați*... Dar încă ne mai trebuie mult ca să putem trece deja drept *moralizați*»”, a atătat că, pe baza „Propoziției VII” din *Ideea unei istorii universale* (care a dat titlul comunicării), *Aufklärung*-ul kantian comportă un moment teoretic și un moment practic, care mediază între cultură și moralitate.

Seminar pentru doctoranzi. Congresul SEKLF s-a încheiat cu o masă rotundă pe tema „Kant despre progresul omenirii”. În cadrul acesteia au fost prezentate proiecte alcătuite de tineri cercetători.

Adunarea generală a SEKLF a hotărât că pentru viitorul Congres din anul 2017, Universitatea din Madrid nu întrunește condițiile. Trei universități din Portugalia, reunite *ad hoc* au propus viitorul Congres la Lisabona sau Porto. O altă propunere a venit din partea Greciei care, întrucât a mai organizat un Congres SEKLF în anul 1998, probabil că va primi acceptul de organizare în anul 2019. Tot cu această ocazie s-a hotărât ca trezoriera SEKLF, Sophie Grapotte, care este și coeditoare și tehnoredactoare a volumelor rezultate din comunicările Congreselor, să primească o indemnizație de 800 Euro, iar ceilalți organizatori și co-editori să își desfășoare în continuare activitatea ca până în prezent, prin voluntariat. S-a anunțat totodată îmbunătățirea site-ului Societății.

Activități sociale. Prima zi a Congresului s-a încheiat cu un dineu la Institutul Francez din Mainz. A doua zi a inclus o primire la Primăria orașului Mainz, de către dl. Kurt Merkator, adjunct însărcinat cu afaceri sociale, pentru copii, tineret, educație și sănătate. A urmat o vizită ghidată în centrul orașului, care a inclus Catedrala Sf. Ștefan cu vitralii realizate de Marc Chagall, urmată de un joc de orgă. Ultima zi a Congresului s-a încheiat cu un dineu la un restaurant pitoresc situat pe malul Rhinului, oferit de organizatori; și tot oferite de organizatori au fost și mesele de prânz, la Mensa din campusul universitar.

Concluzii. Margit Ruffing, care pentru strădania ei întru organizarea în condiții optime a Congresului SEKLF 2015, a dobândit poziția de vicepreședintă a Societății, a tras concluziile în urma susținerii celor 61 de comunicări, ținute în 4 secțiuni paralele, mulțumind sponsorilor, mai ales Universității Franco-Germane, care a finanțat organizarea seminarului pentru tineri din ultima zi a Congresului, ca și colaboratorilor de la SEKLF și de la Facultatea de Filosofie a Universității Johannes Gutenberg, Mainz. În luna octombrie va începe pregătirea editării volumului, la editura filosofică J. Vrin din Paris, la fel ca volumele precedente.

Rodica Croitoru

AL XII-lea CONGRES AL SOCIETĂȚII KANT ȘI AL UNIVERSITĂȚII VIENA

NATURĂ ȘI LIBERTATE

După Congresul Kant de la Pisa, din mai 2010, a venit rândul Universității din Viena să își facă darul aniversării celor 650 de ani de existență cu organizarea unui Congres Internațional Kant, care ridică prestigiul universității și trece principalul organizator științific al evenimentului, în cazul de față prof. dr. Violetta L. Waibel, în rândul vicepreședinților Societății Kant. Spre a pune în funcțiune acest mecanism constituit în jurul a 600 de participanți proveniți din 45 de țări de pe 5 continente, a fost nevoie de susținerea financiară a următoarelor instituții: Universitatea Viena, Kant Gesellschaft, Deutsche Forschungsgemeinschaft, Fritz Thyssen Stiftung, Fondazione Silvestro Marcucci, Erste Stiftung, Wien Kultur, Ministerul Federal al Științei, Cercetării și Economiei, Ministerul Federal al Republicii Austria, Star Alliance, Cambridge University Press, Wilhelm Fink W.F., Frommann-Holzboog, V& R Academic, Mentis, Duncker & Humblot, Berlin, Brill, C: P, Hohe Luft, Walter de Gruyter, Kuppitsch, Burg Programm, Stift Melk, Philosophie und Kunst im Dialog.

Structura Congresului a fost dată de 14 conferințe plenare, o conferință festivă și 27 de lecturi principale, ținute de cercetători de renume internațional sau propulsați spre a-și construi notorietatea, precum și 440 de conferințe ținute în 21 de secțiuni de către specialiști în domeniul filosofiei kantiene. De altfel, Congresele Internaționale Kant, cu rigurozitatea selecției pe care o aplică comunicărilor supuse prezentării, se instituie în *who's who* în acest domeniu. Congresul a fost deschis de scurte discursuri de bun venit, ținute de prof. dr. Heinz Engl, rectorul Universității Viena, dr. J.K. Haindl, ambasadorul Germaniei în Austria, prof. dr. Elisabeth Nemeth, decana Facultății de Filosofie și Pedagogie, prof.dr. Bernd Dörflinger, primul președinte al Societății Kant, prof. dr. Violetta Waibel, organizatoarea Congresului.

Conferințe plenare. În prima zi, sub titlul generic *Filosofia naturii și a libertății*, Michael Wolff (Bielefeld), în „Libertate și natură”, a tratat relația menționată în cea de-a treia antinomie și în Canonul rațiunii pure din prima *Critică*, relație întregită prin legea morală ca fapt al rațiunii și ca regulă a metodei transcendente din cea de-a doua *Critică*. Michael Friedman (Stanford), în conferința înregistrată „Știința naturii și cerințele libertății: negarea cunoașterii spre a face loc credinței”, nu numai că a argumentat negarea cunoașterii numenale, dar și limitările cunoașterii prin fenomene, datorită revendicărilor stricte ale științei „propriu-zise” dezvoltate în *Fundamentele metafizice ale științei naturii*. Prima zi a Congresului s-a încheiat cu conferința festivă ținută de Birgit Recki la Academia Austriacă de Științe, intitulată „Libertatea naturii. Dimensiunea speculativă a criticii kantiene”. În ziua următoare, sub titlul *Kant și fenomenologia*, au conferențiat Stewen Crowell (Huston), Dominique Pradelle (Paris) și Patricia Kitcher (New York). Primul, în conferința „Kant și fenomenologia vieții”, a făcut o paralelă între proiectul critic kantian și *Tractatus Logico-Philosophicus* al lui Wittgenstein, din punctul de vedere al limitei asupra căreia ne atrag atenția cei doi (a cunoașterii la Kant și a gândirii sau a expresiei gândirii la Wittgenstein). D. Pradelle, în „Filosofia morală a lui Kant”, a întreprins o critică fenomenologică a filosofiei morale a lui Kant, orientată după subiect și voința sa pură. Patricia Kitcher, în „Explicarea libertății în gândire și

acțiune”, a arătat că explicația dată de Kant condițiilor necesare ale posibilității acțiunii morale ne ajută să evităm o eroare de interpretare. Ea constă din explicarea liberului arbitru al acțiunii în termenii unui neexplicit liber arbitru al lui *Gesinnung* (al dispoziției). Ziua a treia a Congresului a început, de asemenea, cu trei conferințe plene pe tema *Libertatea în religie și filosofia morală*. Conferențiarii au fost Rudolf Langthaler (Viena), Pauline Kleingeld (Groningen) și Tobias Rosefeld (Berlin). Primul, în conferința „...spre a face loc credinței; diferite forme ale «credinței raționale» kantiene”, a tratat variațiile pe marginea termenului de „credință rațională” cuprinse în *Progresele reale ale metafizicii care s-au făcut în Germania din timpul lui Leibniz și Wolff*. Cea de-a doua vorbitoare, în conferința „Libertatea și formula legii universale”, a argumentat că sensul politic al libertății ca autolegiferare aruncă o lumină nouă asupra conceptului kantian de libertate a voinței. Ultimul conferențiar, în „Libertatea numenală și moralitatea”, a susținut că trebuirea morală nu este altceva decât voința autonomă a unei ființe care își poate urma, de asemenea, heteronom înclinațiile sale, printr-o reducere meta-etică a trebuirii la voințe. Ziua următoare s-a prezentat cu conferințele plene pe tema *Kant și poezii săi*, ținute de Alexei Kruglov (Moscova), Paul Guyer (Univ. Brown), Hannah Ginsborg (Berkeley). Primul, în conferința „Doctrina lui Kant asupra spațiului și timpului și posibilitatea libertății în poezia rusă”, a tratat receptarea esteticii transcendente de către poeți ruși ai secolului XX (V.S. Soloviev, A.A. Blok, A. Belyj, S.D. Kržyžanovski). Al doilea, în „Posibilitatea poetică a sublimului”, a subliniat neconsiderarea distincției semn-semnificat în prezentările secolului al XVIII-lea asupra artei, inclusiv de către Kant; ea a dus la o experiență inferioară a sublimului în artă față de natură. Conferințele plene din ultima zi a Congresului au avut ca temă *Filosofia lui Kant, Wittgenstein și Cercul de la Viena* și au fost ținute de Massimo Ferrari (Torino), Michela Massimi (Edinburgh) și Silvia Altmann (Porto Alegre). Primul, în „Natură versus libertate. Spre înțelegerea lui Kant de către Cercul de la Viena”, s-a concentrat asupra lui Moritz Schlick, Rudolf Carnap și dezbaterii asupra teoriei relativității la începutul secolului XX. A doua conferențiară, în „Prescrierea de legi naturii”, a clarificat noțiunea de necesitate nomică, precum și metafizica modalității pe care se întemeiază, vizibilă în concepția matură a lui Kant asupra legității naturii. Ultima conferință, „Expresii ale existenței și limite la Kant și în *Tractatus* al lui Wittgenstein”, a evidențiat limitele cunoașterii la Kant și limitele gândirii și ale expresiei gândirii la Wittgenstein.

Conferințe principale. Acest gen de conferințe constituie o noutate a prezentului Congres; prima dintre acestea a tratat *Filosofia morală a libertății la Kant*. Și-au spus cuvântul R. Loudon (Univ. S. Maine): „Libertatea din perspectivă antropologică”; C. La Rocca (Genova): „Probleme ale conștiinței”, care a folosit termenul „ceea ce trece drept adevăr” în analiza conștiinței; M. Baum (Wuppertal), al doilea președinte al Societății Kant: „Metafizica în filosofia morală a lui Kant”, care s-a ocupat de semnificația „Metafizicii moravurilor” a lui Kant și de rolul „suprasensibilului” în etica și teoria kantiană a dreptului. Ea a fost urmată de *Estetica lui Kant și facultatea de judecare*. La aceasta și-au adus contribuția: Bernd Dörflinger (Trier), „De ce place frumosul prin revendicarea acordului universal?”, care a invocat trei întemeieri ale acestui acord; U. Rancan de Azevedo Marques (Marilla), „*Selbstgebärung* [naștere spontană]: un neologism kantian?”; Andrea Esseer (Jena), „Cunoaștem noi și ceea ce trebuie?”, care a tratat ideea de libertate din perspectiva *Criticii facultății de judecare*. Grupul de prelegeri principale din a doua zi a Congresului a avut ca temă *Kant și idealismul german*. Despre ea au tratat: M. Bondeli (Berna), „Libertate, lege morală și conștiință”, care s-a referit la disputa dintre Kant și Reinhold asupra libertății voinței; J. Stoltzenberg (Halle), „Natura libertății: Kant și Fichte”; C. Piché (Montreal), „Între natură și libertate. Rolul Iluminismului

kantian”. O altă temă a constituit-o *Filosofia lui Kant între natură și libertate*. La ea au contribuit: Elisabeth Nemeth (Viena), „Facultatea de cunoaștere a lui Kant ca o concepție istorică și sociologică”, cu referiri la E. Zinsel și M. Friedman; Violetta L. Waibel (Viena), „Nici concept al naturii, nici concept al rațiunii”, a clarificat această problemă de teoria cunoașterii, pe baza primei *Critici* și a *Prolegomenelor*; U. Thiel (Graz), „Kant și materialismul sec. al XVIII-lea”, s-a referit la critica psihologiei raționale, cuprinsă în prima *Critică*. A treia zi a Congresului s-a prezentat cu prelegeri principale pe tema *Filosofiei naturii a lui Kant*, la care au participat: B. Falkenburg (Dortmund), „Experimentul rațiunii al lui Kant și cunoașterea cosmologică”, axat asupra celei de-a doua Prefețe a primei *Critici*, care invocă „calea sigură a metafizicii”; D. Sutherland (Chicago), care a tratat o problemă de matematică aplicată în „Mereologie, masă și metrică la Kant”; J.R. de Rosales Chacón, „Subiectivitatea și corpul organic”. Următoarea serie de conferințe principale a tratat *Filosofia libertății la Kant*, cu ajutorul lui R. Forst (Frankfurt am Main), „Republicanismul lui Kant. O întemeiere”; G. Zöllner (München), „Libertatea civilă generală. Republicanismul lui Kant și contextul său istorico-sistematic”, în care s-a depășit contextul menționat cu date asupra întemeierii și formării republicii democratice americane; J. Timmermann (St. Andrews), „Legea și binele: paradoxul de metodă al lui Kant”, care a adus argumente în favoarea dezbaterilor moderne între realismul și constructivismul manifestate de etica kantiană. A patra zi a Congresului a propus ca temă a conferințelor principale *Filosofia cunoașterii a lui Kant*, discutată de Dietmar Heidemann (Luxemburg), „Despre intuiție în genere”, Lucy Allais (San Diego/Witwatersrand), „Compatibilitatea determinismului kantian cu un viitor deschis”, și Mario Caimi (Buenos Aires), „Despre conceptul de realitate obiectivă”, care a întreprins o paralelă între acest concept la Descartes și la Kant. Ultima zi a Congresului a încheiat seria de conferințe principale cu grupul tematic *Kant în prezent și în secolul XX*. Heiner Klemme (Halle) a conferențiat despre „Conceptul lui Kant de obligativitate în contextul dezbaterilor contemporane și moderne”; Friedrich Stadler (Viena) a făcut expunerea „Kant și neokantianismul Cercului de la Viena”, iar Georg Stenger (Viena) a întreprins o investigație fenomenologică asupra a ceea ce înseamnă „A gândi lumea *versus* a avea experiența lumii?”

Proiecte editoriale. O secțiune a prelegerilor principale a făcut obiectul *Operelor lui Kant în proiecte editoriale recente*. G. Leyva a vorbit despre proiectul editorial bilingv, german-spaniol în „Biblioteca Immanuel Kant. Kant în spaniolă”, A. Kruglov a prezentat situația actuală și perspectivele ediției Kant germano-ruse, A. Chignell, C. Dyck, A. N. Sandoval, Ch. Onof au expus „Noile resurse electronice pentru comunitatea kantiană”. V. Gerhard, J. Karl, N. Lukidelis au abordat „Noua ediție a Academiei a Operelor complete ale lui Kant”, iar M. Willaschek, J. Stoltzenberg, G. Mohr, S. Bacin s-au referit la „Noul Kant-Lexikon”.

Conferințe în secții. Vom face o expunere foarte selectivă a celor aproximativ 440 de comunicări prezentate în cele 21 de secții, expuse în paralel între 13–15 secțiuni pe zi, cuprinzând întreaga arie tematică a operei kantiene. J. Wilson (Los Angeles), în comunicarea „Construcția în filosofia fizicii a lui Kant”, a adus argumente despre construcția conceptelor în fizică din *Principiile metafizice ale științei naturii*, și anume că ele sunt matematice numai într-un sens atenuat, și nu trebuie considerate o extindere a procesului de construcție matematică, ci ca un set de operații cu propriul lor sens. T. Godlove (Univ. Hofstra), în „Perceperea grupurilor sociale: o perspectivă kantiană”, a tratat metafizica și epistemologia grupurilor sociale (corporații, colegii, grupuri de lucru). Margit Ruffing (Mainz), în „Vorbire și gândire – «veridicitatea» la Kant”, a întreprins o clarificare a conexiunii dintre reprezentare și concept, pe marginea definiției kantiene a limbajului ca „desemnare

a gândirii” (*Antropologia*, AA 07: 192). S. S. Hahn (Univ. Wesleyan), în „Kant despre justiția oarbă a verdictelor estetice”, s-a referit la întrebuițarea practică a principiilor teoretice kantiene ale gustului, unde apare o tensiune aparentă între ceea ce este adevărat în teorie și cum se procedează în practică. E. Tuna (Univ. Alberta), în „De ce Kant nu a dat o apreciere superioară muzicii?”, răspunde că muzica nu constituie o sursă de reflecție și nu poate stimula extinderea facultăților cognitive. G.D. Osborne (Washington), în „Purcelul de porțelan al lui Bennett și unitatea empirică a timpului”, a folosit o versiune modificată a cunoscutului experiment de gândire al lui Jonathan Bennett, pentru a da o nouă interpretare a Primei analogii kantiene. P.A. Vinuela (Univ. La Rioja), în „Construcția aritmetică a conceptelor la Kant”, a arătat că aritmetica se bazează pe o construcție simbolică de concepte în intuiție, iar propoziții numerice elementare ca $7 + 5 = 12$ sunt sintetice *a priori*. Și a mai arătat cum se procedează într-o astfel de construcție, spre a sublinia felul în care cele două semne și reprezentări ostensive interacționează cu necesitate în expunerea conceptelor numerice. Jean Ferrari (Dijon), în „Finalitate, natură și libertate”, pe marginea Prefeței la *Critica rațiunii practice*, a demonstrat unirea celor două tipuri de cauzalitate prin finalitate. E. Cooper (Univ. Stanford), în „Legitimitatea politică și dreptul copilului în teoria dreptului a lui Kant”, a reconciliat și explicat două aserțiuni în aparență contradictorii asupra „dreptului înăscut” la libertate și asupra „dreptului înăscut” al copilului la grija părintească, adesea neglijat. X. Nan (München), în „Există o psihologie transcendentă în filosofia teoretică a lui Kant?”, a argumentat că marea parte a teoriei kantiene nu poate fi caracterizată ca o „psihologie transcendentă”, întrucât spontaneitatea intelectului este sursa normativității logice și epistemologice și nu poate face obiectul niciunei psihologii. Tinca Prunea Bretonnet (București, Lyon), în „Ontologie și finitate. Kant și Heidegger în 1929”, a analizat tezele interpretative principale ale lui Heidegger, care se referă la prima întemeiere a metafizicii și la lectura ontologică a *Criticii rațiunii pure*, ca preambul al metafizicii sale a *Dasein*-ului. Ch. Onof (Londra), în „Rezolvarea de către Kant a celei de-a treia antinomii și robustețea ei față de toate formele de determinism psihologic”, a examinat relația libertății transcendente cu determinismul psihologic, care limitează psihologia empirică. E. Watkins (San Diego), în „Kant despre condițiile și întemeierile reale”, a analizat relațiile de condiționare reală dintre premise și concluzie într-un silogism, și întrebuițarea reală a rațiunii, care se referă la diferitele feluri de relații de condiționare reală, ce se pot produce între concepte. H. Blomme (Leuven), în „Kant despre rece”, s-a referit la identificarea a ceea ce este rece cu *nihil privativum*, dat ca exemplu pentru nimicul din tabla categoriilor. Rodica Croitoru (București), în comunicarea „Rațiunea «ca și» investigatoare a naturii”, a argumentat productivitatea procedurii regulativ kantian „ca și”, prin care rațiunea poate investiga natura printr-un principiu neprovenit din natură, ci asimilat adesea ființei prime. El și-a găsit ulterior întrebuițarea în psihologia comportamentală, etică, științele naturii. D. Larkin (Memphis), în „Adevărul urât al urâtului în estetica lui Kant”, s-a exprimat asupra îndoielii care planează asupra ideii după care obiectul prin tradiție urât poate produce experiența frumosului. A. Makkreel (Atlanta), în „Kant despre cogniție, comprehensiune și cunoaștere”, a întreprins o analiză a acestor concepte pe baza *Logicii Blomberg* și a Canonului rațiunii pure al primei *Critici*. Christel Fricke (Oslo), în „Teoria morală a lui Kant: o teorie a comenzii divine deghizate”, a argumentat că, deși Kant s-a îndepărtat substanțial de tradiția raționalistă, în particular de Ch.A. Crusius, teoria sa morală se apropie mult de cea a comenzii divine. O. Sensen (Univ. Tulane), în „Libertatea ca diferită, dar compatibilă cu natura”, a prezentat o soluție morală nouă la vechea problemă a libertății și determinismului prin *Religie*, care pune problema libertății de acțiune a agentului moral în termeni diferiți de contextul

moral. Th. Hoffmann (Trier), în comunicarea „Sunt animalele subiecte transcendente? Despre problema unei conștiințe a animalelor pe exemplul teoriei conștiinței a lui Kant”, a argumentat că, într-un anumit sens, există posibilitatea unei lecturi în favoarea conștiinței de sine a animalelor. G. Motta (Graz), în „Apercepția la Kant. Poziție, formă și conținut în § 16 al Deducției B”, a susținut că analiza sistematică a apercepției a influențat întreaga interpretare a Deducției transcendente a categoriilor în ediția a doua a *Criticii*. K. Ameriks (Notre Dame), în conferința „Despre unele reacții la «problema tragică» a lui Kant”, a argumentat contra unor interpretări hegeliene recente a romanticilor, care se distanțează tranșant de Kant, datorită „subiectivismului” său. S. R. Palmquist (Hong Kong), în „Geniul creator: un model kantian al teologiei simbolice”, s-a pronunțat în favoarea modelării teologiei kantiene după abilitatea geniului de a crea simboluri ale transcendentului. H. Williams (Univ. Aberystwyth), în „Doctrina lui Kant asupra dreptului în *Filosofia dreptului* a lui Hegel – teză și antiteză”, a evidențiat rolul familiei și al femeii, conceptul de societate civilă și de stat, preluate de Hegel din *Rechtslehre* a lui Kant. R. Brandt (Marburg), în „Sistemul lui Kant”, a tratat cele patru feluri de sistem expuse în Istoria rațiunii pure (A 852) a *Criticii*. A. Westra (Montreal), în „Concepția anti-mistică a lui Kant asupra relației simbolice dintre natură și libertate”, s-a exprimat asupra felului în care teoria lui Kant asupra reprezentării simbolice extinde concepția sa mistică la sfera esteticului, contribuind la înflorirea simbolismului în Romantism. Melissa Zinkin (Suny Binghamton), în „Ce este critic în *Critica facultății de judecare*”, a evidențiat, în lumina dezbaterilor actuale, ce are valoare în judecățile noastre și ce nu are.

Program social. Dintre activitățile desfășurate pe marginea celor științifice, de luni 21 septembrie până vineri 25 septembrie, ele au fost: Recepție la Fundația Alexander von Humboldt; deschiderea, la Biblioteca Universității Viena, a expoziției „Circuite. Apropierea lui Kant de Viena, Austria, Europa de Est”. Tot Bibliotecii Universității Viena i s-a făcut, prin prof. Viotella Waibel, o donație de cărți, cuprinzând ediții critice ale principalelor opere kantiene în limba română elaborate de subsemnata, din biblioteca proprie. O altă manifestare socială a fost festivitatea ocazionată de revista *Hohe Luft* și întreținută de Th. Vašek și Volker Gerhard pe tema „Rațiune, viață, umanitate – ce mai are să ne spună astăzi Kant”; două sesiuni de lectură intitulate „Emanuel Kant-Lecture 006: Kant in Analyse”; recepție dată la Primăria din Viena de dr. Michael Häuptl, primarul și guvernatorul Vienei; recepție la *Kantian Review*, dată de prof. dr. Howard Williams, editorul revistei, cu ocazia împlinirii a 20 de ani de existență; recepție dată de editura Walter de Gruyter, editoarea *Operele* kantiene și a revistei *Kant Studien*, reprezentată de dr. Gertrude Grünkorn, directoarea editurii (prezentă, ca la toate Congresele de Filosofie și în special la Congresele Kant, cu un stand de cărți și reviste). Acestora li s-a adăugat ceremonia acordării Premiului-Kant prof.dr. dr.h.c. mult. Onora O'Neill, baronesă de Bengarve; premiul Kant pentru tineret al Fundației Silvestro Marcucci și al Societății Kant dr. Herny Bloome; premiul Kant pentru disertație al Facultății de Filosofie și Educație al Universității din Viena dr. Katharina Kraus. Premierile au fost acompaniate de muzică interpretată de Cvartetul Hugo Wolff. Un spațiu al unora dintre manifestările sociale și al celor interumane l-a constituit sala Senatului împreună cu sălile adiacente, unde au fost organizate pauzele de cafea, la care participanții s-au bucurat de prezența unor edituri importante, ce publică literatură kantiană și a idealismului german. Societatea Kant din Norvegia și-a manifestat intenția de a organiza, la Universitatea din Oslo, următorul Congres Kant, în anul 2020.

Rodica Croitoru